

АНАТОЛІЙ БРЯТКО
г. Одесса

МИРОВОЙ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ КРИЗИС И РЕАКЦИЯ СТРАН БРИКС НА НЕГО

В статье проанализированы антикризисные политики каждой из стран БРИКС в период мирового финансово-экономического кризиса. Рассмотрены предкризисное состояние экономик Бразилии, России, Индии, Китая и Южной Африки. Определены особые черты антикризисных шагов каждого из вышеупомянутых государств. Исследованы результаты кризисного менеджмента. Дана оценка результатов антикризисных мер стран БРИКС с точки зрения относительного веса страны на международной арене.

Ключевые слова: Мировой финансово-экономический кризис, антикризисное регулирование, БРИКС, посткризисный рост.

Стаття надійшла до редколегії 18.04.2016

УДК 311.21:339.5

ВАЛЕНТИНА ДЬОМІНА, АННА ФЕДОСОВА, СЕРГІЙ МАТВІЄНКО
м. Миколаїв

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

На основі аналізу динаміки експортно-імпортних потоків досліджено рівень конкурентоспроможності Миколаївської області на світових ринках в цілому та в розрізі основних товарних груп за 2005–2015 роки. Виявлено, що конкурентна позиція в цілому за період, що аналізується, була не стабільною і має тенденцію до погіршення. Визначені шляхи ефективного формування стратегії досягнення міжнародної конкурентоспроможності продукції регіону.

Ключові слова: зовнішня торгівля, експорт, імпорт, конкурентоспроможність, регіон, структура економіки, товарний склад.

Конкуренція є ключовим чинником ефективного функціонування ринкової економіки, який забезпечує гармонію всіх економічних процесів. Ефективне формування конкурентних відносин на ринку є запорукою сталого розвитку галузі, регіону та держави загалом. Вони сприяють створенню розвиненого, цивілізованого ринку, що включає сферу переробки та товарообміну.

Своєчасна та об'єктивна оцінка конкурентоспроможності регіонів необхідна для виявлення слабких та сильних сторін діяльності держави, формування позитивного іміджу та найважливіших напрямів підвищення конкурентоспроможності регіонів, які зводяться до життєзабезпечення, залучення інвестицій, збереження й розвитку виробничих потужностей, використання інформаційних техноло-

гій, підвищення рівня кваліфікації робочої сили, удосконалення законодавчої бази тощо. Сучасні тенденції розвитку регіонів в умовах ринкових відносин потребують глибокого дослідження в сфері конкурентоспроможності.

Окремі питання щодо вирішення проблеми конкурентоспроможності регіонів висвітлені в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Серед вітчизняних авторів, що займаються проблемою конкурентоспроможності українських регіонів можна виділити О. І. Ряби, Н. М. Шумило, П. С. Смоленюка, О. А. Хумарова, Б. Шлюсарчик, М. І. Долішнього, Б. Є. Кваснюка, З. С. Варналія, С. В. Мочерного, та ін., а зарубіжних авторів, які досліджують проблему конкурентоспроможності в цілому, – Майкла Портера, Р. А. Фатхутдинова, А. А. Томпсона [1–5]. Зокрема, в цих роботах

розглядаються різні підходи до побудови стратегії виходу регіону на світовий ринок.

Метою дослідження є аналіз рівня міжнародної конкурентоспроможності основних товарних груп Миколаївської області.

Конкурентоспроможність регіону як основна складова конкурентоспроможності країни розглядається як економічна категорія, що характеризує здатність території забезпечувати високий рівень життя населення й доходу власникам капіталу, а також ефективно використовувати наявний у регіоні економічний потенціал при виробництві товарів і послуг [5].

Миколаївська область – це регіон України, що визначається потужною і багатогалузевою промисловістю, яка займає вагоме місце в структурі господарського комплексу держави. Внесок області за обсягом валового регіонального продукту у національну економіку складає 2,0–2,2%, що у рейтингу серед регіонів країни у 2014 році відповідало 15 місцю.

Експортний потенціал області досить високий. Серед регіонів України Миколаївщина в середньому посідала в різні роки 6–9 місця в експорті товарів, 4–10 – в експорті послуг. Питома вага області в загальнодержавному експорті товарів за 2014 рік становила 3,4%, що відповідає 7-му місцю серед регіонів держави [6].

Реалізація експортних можливостей економіки області вимірюється чинниками обсягів зовнішньої торгівлі. В таблиці 1 приведені основні показники зовнішньої торгівлі, яку здійснювали підприємства Миколаївської області в період 2005–2015 роки.

Зовнішня торгівля області не має рис стабільного стаціонарного процесу. З таблиці 1 видно, що до кризи 2008 року спостерігалось поступове нарощування обсягів зовнішньоекономічної діяльності. Темпи щорічного росту як експорту, так і імпорту мали приблизно однакову динаміку. У післякризовому 2009 році темпи росту як експорту, так і імпорту зменшились, проте в 2010 році позитивна динаміка зовнішньої торгівлі відновилась. Наступні зміни в динаміці зовнішньої торгівлі області викликали події 2013 року на переорієнтацію торгових ринків: в 2014 році спостерігалось різке скорочення як обсягів експорту, так і імпорту, проте в 2015 році має місце відновлення втрачених обсягів імпортованої продукції.

Структура експорту товарів області пов'язана зі структурою економіки. Промисловий потенціал підприємств регіону (насамперед, ТОВ СП «Нібулон», ДП НВКГ «Зоря – Машпроект» та ТОВ «Миколаївський глиноземний завод»), наявність розвиненої транспортно-логістичної інфраструктури, у тому числі

Таблиця 1

Основні показники зовнішньої торгівлі Миколаївської області*

Найменування показника	Роки										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Експорт товарів і послуг, млн дол. США	989,7	1160,2	1236,0	1836,6	1708,6	1803,8	1869,3	2604,7	2795,1	2308,5	1824,3
Імпорт товарів і послуг, млн дол. США	507,3	490,8	569,3	963	824,5	925,4	1118,5	981,8	1007	684,5	623,7
Сальдо торговельного балансу, млн дол. США	482,4	669,4	666,7	873,6	884,1	917,0	750,8	1662,9	1788,1	1624	1200,6
Темпи росту експорту, в % до попереднього року	–	117,2	106,6	148,5	93,0	105,5	103,6	139,3	107,3	82,5	79,0
Темпи росту імпорту, в % до попереднього року	–	96,6	116,1	169,2	85,6	112,2	120,9	87,7	102,5	87,9	91,5
Коефіцієнт покриття експортом імпорту	1,95	2,36	2,17	1,91	2,07	1,95	1,67	2,65	2,77	3,37	2,92
Коефіцієнт конкурентної позиції С, %	–	121,0	91,9	88,0	108,3	94,2	91,8	162,6	95,5	121,5	86,0

* за джерелом [7].

портового господарства, зумовлюють торгівлю зерновими культурами, глиноземом та насінням і плодами олійних рослин, які складають 77% структури експорту товарів. На рис. 1 наведено структурні діаграми експорту та імпорту товарів у 2015 році [8].

Найбільшу частку загальної виручки від експорту дає продаж продукції сільського господарства – 51,8%. Одночасно відбувається скорочення обсягів експорту товарів з високим рівнем доданої вартості: у 2015 році порівняно з 2010 роком на 31% зменшились поставки за рубіж механічного та електротехнічного обладнання, на 5% – готових харчових продуктів.

Витрати на придбання імпортованої продукції та послуг підприємствами області протягом останніх років мали нестабільну динаміку (табл. 2). Загалом, основу імпорту склали мінеральні продукти (руди), продукція машинобудування, засоби наземного транспорту, недорогоцінні метали та готові харчові продукти.

В області протягом досліджуваного періоду обсяги експорту товарів та послуг переви-

щували обсяги імпорту, формуючи позитивне сальдо зовнішньоторговельного балансу. Крім того, коефіцієнт покриття експортом імпорту в загалі коливається від 1,7 до 3,4 разів, при чому в останні роки він має тенденцію до зростання.

У таблиці 2 наведено коефіцієнти конкурентоспроможності основних галузей виробничої сфери Миколаївської області за товарними групами згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності. За результатами статистичної звітності в товарній структурі зовнішньої торгівлі виділено чотири основні товарні групи, експорт за якими є визначальним та виступає основним джерелом валютних надходжень, що є найбільш важливим для економіки області: продукти рослинного та тваринного походження, механічне обладнання, продукція хімічної галузі і готові харчові продукти [7].

Коефіцієнт покриття експортом імпорту продукції рослинного та тваринного походження, як і очікувалось, досить високий. Його значення лежить в межах 26–44. Це

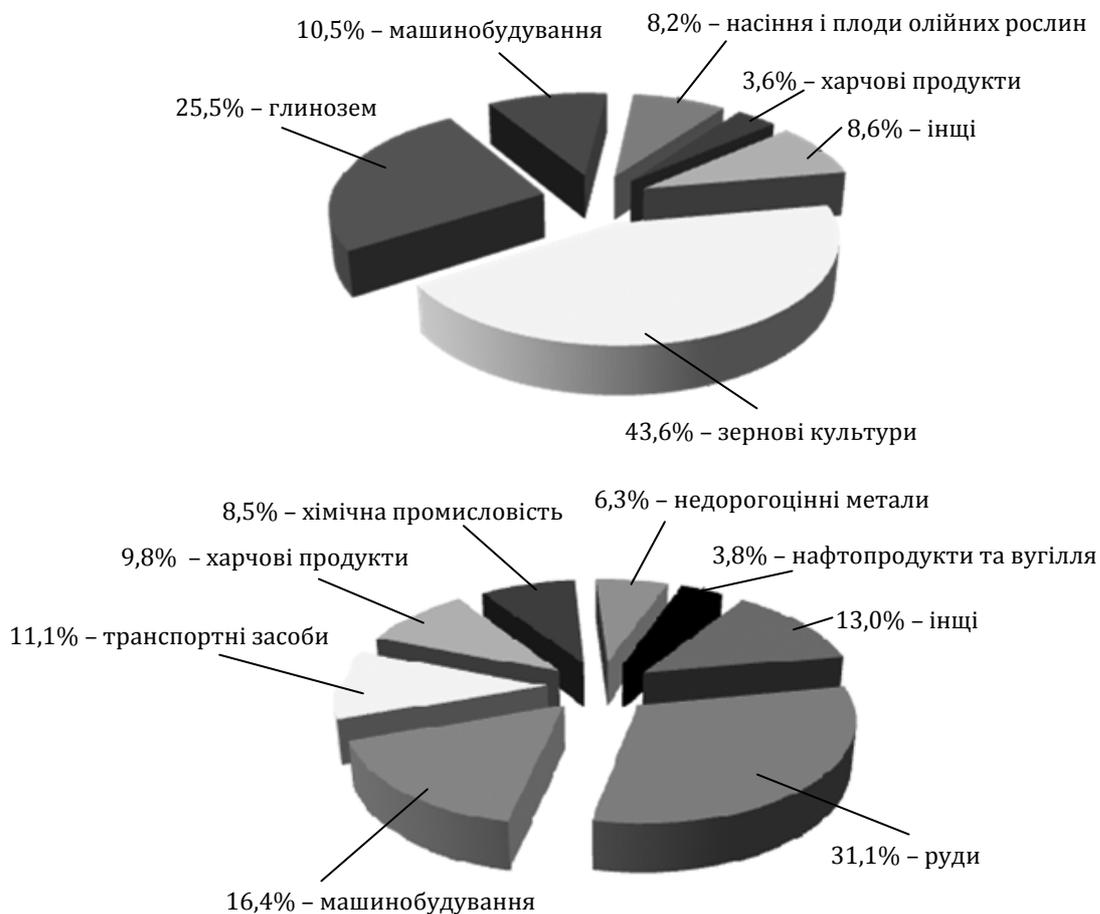

Рис. 1. Структура експорту та імпорту товарів Миколаївської області у 2015 році

основна галузь експорту регіону. Для інших груп товарів він змінюється в значно низьких межах: від 0,6 до 3 разів. Найнижче значення коефіцієнта покриття спостерігається в галузі харчової промисловості (0,6–1,82). В останні три роки він лежить на рівні одиниці, що визначає нульовий баланс ввезення і вивезення товарів. Прикро, що харчова промисловість області самостійно не забезпечує населення продуктами питания.

Для оцінки конкурентної позиції регіону на світовому ринку застосовують коефіцієнт конкурентної позиції (C), що обчислюється як співвідношення коефіцієнтів покриття експортом імпорту за два періоди [4]:

$$C_{i,n} = \left(\frac{Ex_i}{Im_i} \div \frac{Ex_{i-1}}{Im_{i-1}} \right) \cdot 100\%,$$

де Ex_i, Im_i – обсяги експорту та імпорту в текучий період часу; Ex_{i-1}, Im_{i-1} – обсяги експорту та імпорту в базисний період.

Показник C загалом по області визначає відносну порівняльну перевагу над партнерами на світовому ринку. Якщо ці показники досягають значення, більшого за 100, то вартість експорту області перевищує вартість імпорту. Тому в випадку збереження такої

тенденції протягом тривалого часу можна зробити висновок, що країна спеціалізується на виробництві певного товару і має конкурентну перевагу за ним на зовнішніх ринках.

У Миколаївській області динаміка коефіцієнта конкурентної позиції в цілому за період, що аналізується була не стабільною, його коливання складали в межах 100%. Цей показник значно перевищував 100% лише в 2012 році (162) та підвищення даного коефіцієнта до позначки 121 спостерігалось в 2014 році, в якому в результаті різкого зниження курсу гривні суттєво скоротився імпорт. Тому слід зазначити, що перевищення коефіцієнта конкурентної позиції понад 100% не носять системного характеру, тому в цілому економіка області на міжнародних ринках не є конкурентоспроможною. Рис. 2 ілюструє цю динаміку.

Що стосується окремих товарних груп, то найбільш вдалими для всіх без винятку галузей є 2011–2012 роки, в яких коефіцієнти конкурентної позиції (C) перевищували 100%, але в 2013–2014 роках спостерігається зниження конкурентоспроможності всіх галузей економіки. За результатами аналізу можна стверджувати, що на ринках зарубіжних

Таблиця 2

**Коефіцієнти конкурентоспроможності основних галузей
виробничої сфери Миколаївської області***

Товарні групи	Показники	Роки				
		2010	2011	2012	2013	2014
Продукти рослинного та тваринного походження	Обсяг експорту, млн дол.США	783,32	659,71	1243,98	1109,09	976,38
	Обсяг імпорту, млн дол.США	28,46	14,67	32,17	42,07	35,35
	Коефіцієнт покриття експортом імпорту	27,96	43,93	38,84	26,36	27,88
	Коефіцієнт конкурентної позиції C , %	–	178	77	68	105
Механічне обладнання	Обсяг експорту, млн дол. США	245,00	291,70	341,46	305,95	260,02
	Обсяг імпорту, млн дол. США	224,62	355,68	199,28	232,94	86,99
	Коефіцієнт покриття експортом імпорту	1,09	0,82	1,71	1,31	2,99
	Коефіцієнт конкурентної позиції C , %	–	75	209	77	228
Продукція хімічної галузі (з мінеральними продуктами включно)	Обсяг експорту, млн дол. США	416,99	535,82	571,91	593,77	454,93
	Обсяг імпорту, млн дол. США	190,92	230,55	202,34	213,83	175,34
	Коефіцієнт покриття експортом імпорту	2,18	2,33	2,83	2,78	2,59
	Коефіцієнт конкурентної позиції C , %	–	106	124	98	93
Готові харчові продукти	Обсяг експорту, млн дол. США	60,52	82,99	125,10	92,52	74,37
	Обсяг імпорту, млн дол. США	91,53	65,89	68,77	87,50	82,57
	Коефіцієнт покриття експортом імпорту	0,66	1,25	1,82	1,05	0,9
	Коефіцієнт конкурентної позиції C , %	–	189	146	58	85

* власна розробка.

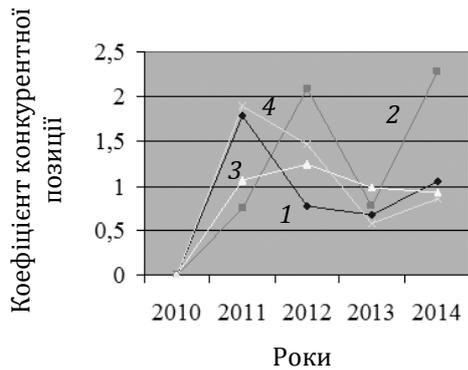

Рис. 2. Динаміка коефіцієнта конкурентної позиції за основними товарними групами:
1 – продукти рослинного та тваринного походження;
2 – механічне обладнання; 3 – продукція хімічної галузі (з мінеральними продуктами включно);
4 – готові харчові продукти

партнерів товаровиробники області втрачають свої конкурентні позиції.

Для регіону поліпшення своїх позицій на світовому ринку можливе лише за умови проведення відповідної експортрозширюючої політики, коли поруч з розвитком традиційного експорту розвиватимуться і потенційні експортні галузі відповідно до тенденцій на світовому ринку. Цього можна досягти при сприятливій у структурній політиці виробництву товарів високого ступеня переробки шляхом використання провідних технологій, які дозволять ефективніше використовувати наявні ресурси.

Конкурентоспроможність являє собою найважливішу інтегральну характеристику діяльності регіону або держави. При визначенні рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону важливим є співвідношення темпів росту експорту та імпорту, які визначають коефіцієнт конкурентної позиції. У Миколаївській області динаміка коефіцієнта конкурентної позиції в цілому за останні десять років була не стабільною, що свідчить

про те, що підприємства області не є конкурентоспроможними на міжнародних ринках. А за два останні роки товаровиробники області поступово втрачають свої конкурентні позиції, особливо в галузі харчової промисловості, що викликає загрозу продовольчої небезпеки області. Однак, Миколаївщина має значні можливості для розвитку аграрного сектора, перетворення його у високоефективний, експортоспроможний сектор економіки, здатний забезпечити продовольчу безпеку. Потенціал регіону всеж таки дозволяє зміцнити експортний потенціал шляхом підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції.

Список використаних джерел

1. Ряба О. І. Конкурентоспроможність України та напрями її підвищення / О. І. Ряба, Н. М. Шумило // Вісник Хмельницького національного університету. — 2010. — № 2. — Т. 3 — С. 44—47.
2. Смоленюк П. С. Конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників в умовах євроінтеграції економіки України / П. С. Смоленюк // Наука й економіка. — 2011. — № 4 (24). — С. 132—139.
3. Хумаров О. А. Методологічні підходи до визначення конкурентоспроможності українських регіонів на міжнародних ринках / О. А. Хумаров // Економічні інновації. — 2009. — Вип. 38. — С. 220—229.
4. Шлюсарчик Б. Міжнародна конкурентна позиція країни: досвід Польщі : моногр. / Б. Шлюсарчик. — Д. : ДУЕП, 2004. — 324 с.
5. Портер М. Стратегія конкуренції / М. Портер ; пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. — К. : Основи, 2008. — 390 с.
6. Стратегія розвитку Миколаївської області на період до 2020 року: за даними Миколаївської облдержадміністрації [Електронний ресурс] / Департамент економічного розвитку, торгівлі та туризму Миколаївської області. — Режим доступу: <http://economy-mk.gov.ua/social-economics-development/strategiya.pdf>.
7. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2015 рік // Головне управління статистики в Миколаївській області / за ред. П. Ф. Зацаринського. — Миколаїв, 2016. — Ч. I. — 568 с.
8. Зовнішньоекономічна діяльність: регіональний аспект : навчальний посібник / І. Т. Кішак, С. П. Шевчук, В. М. Дьоміна, Л. В. Назарова, О. Л. Штепа. — Миколаїв : Іліон, 2014. — 436 с.

VALENTYNA DOMINA, ANNA FEDOSOVA, SERHII MATVIENKO
Mykolaiv

MYKOLAIV REGION COMPETITIVENESS IN INTERNATIONAL MARKETS

Based on the analysis of dynamics of export-import flows studied the competitiveness of Mykolayiv region in the world markets as a whole and by major commodity groups for 2005–2015 years. Found that the competitive position for the entire period analyzed was not stable and has a tendency for deterioration. The ways of forming an effective strategy for achieving international competitiveness of products in the region.

Key words: foreign trade, export, import, competitiveness, region, economic structure, warehouse.

ВАЛЕНТИНА ДЕМИНА, АННА ФЕДОСОВА, СЕРГЕЙ МАТВИЕНКО
г. Николаев

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ НА МЕЖДУНАРОДНЫХ РЫНКАХ

На основе анализа динамики экспортно-импортных потоков исследован уровень конкурентоспособности Николаевской области на мировых рынках в целом и в разрезе основных товарных групп за 2005–2015 годы. Выявлено, что конкурентная позиция в целом по анализируемому периоду была не стабильной и имеет тенденцию к ухудшению. Определены пути эффективного формирования стратегии достижения международной конкурентоспособности региона.

Ключевые слова: внешняя торговля, экспорт, импорт, конкурентоспособность, регион, структура экономики, товарный состав.

Стаття надійшла до редколегії 24.05.2016

УДК 339.9:339.5

Надія КРИВЕНКО

м. Київ

kryvenn@ukr.net

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ: ПРАВИЛА ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРІВ

У світі спостерігається зростання кількості інтеграційних угруповань, проте більшість з них перебуває на стадії ЗВТ. Держави, надаючи торговельні преференції одна одній, з метою уникнути переспрямування імпорту з третіх країн, розробляють правила походження товарів (використовують інтеграційні угруповання різних рівнів розвитку). Розглянуто критерії для визначення походження товарів, зокрема зміни в тарифній класифікації, відсоток у доданій вартості та ін. Але їх застосування може мати і негативні наслідки. Це є досить дорогим заходом, використання правил має бути прозорим і відповідати правилам СОТ. Варто звернути увагу на імпортуємих та окремих видів товарів.

Ключові слова: міжнародна економічна інтеграція, правила походження товарів, інтеграційне угруповання, мито, зона вільної торгівлі, торгівля.

Розвиток міжнародної економічної інтеграції супроводжується зростанням торгівлі в межах угруповання, збільшенням надходження прямих іноземних інвестицій, зростанням обсягів виробництва, зменшенням трансакційних витрат тощо. Усунення торговельних бар'єрів передбачає збільшення торгівлі між країнами-членами, при цьому країни, надаючи преференції, прагнуть отримати також їх відповідно. Проте існує небезпека, що за умов ЗВТ товари з третіх країн можуть потрапити на ринки членів угруповання через країну, де діють найнижчі торговельні бар'єри. З метою усунення таких ситуацій розроблено правила походження товарів. Це має вагомий значення, оскільки впливає як на обсяги зовнішньої торгівлі, так і – виробництва, може супроводжуватись значними витратами тощо.

Проблемами розвитку міжнародної економічної інтеграції займалися як іноземні, так і вітчизняні вчені, а саме Б. Балаша, К. Бородін, Дж. Вайнер, А. Дж. Венеблс, У. Корден, М. Лівенцев, Г. Мюрдаль, С. Сиропулос, Ю. Шишков, а також В. Власов, А. Поручник, А. Філіпенко, С. Шнирков та ін. Безпосередньо питання правил походження товарів в умовах інтеграції висвітлено у працях Шиффа Мориса та Уінтерса Л. Алана, Л. Х. Гарая, С. Р. Корнейо, Д. Лук'яненка та ін. Вченими розглядалися питання необхідності застосування правил, витрат, до яких може це призвести, критерії, які необхідно застосувати при визначенні походження та ін. Разом з тим актуальним залишається поглиблення дослідження правил походження товарів різними інтеграційними угрупованнями, врахування їх можливого впливу та застосування.